

el mateix document; *d*) en aquest hi ha *-s-* i no pas *-z-*, en un temps en què fins la llengua d'oc estava lluny de confondre els dos matisos, que la gramàtica històrica catalana no ha neutralitzat mai.

D'altra banda hi ha pistes ben divergents en el cas de *Targasona*. El cast.-arag. *Tarazona* consta com TÛRIASO, -ONIS, en forma indiscutible des de l'Antiguitat; paral·lelament, *Targasona* es remuntaria a *TÛRGASONE amb igual dissimilació vocàlica. I TURG- és un element abundant en la vella toponímia hispànica: ILI-TURGI (lleu variant ILITURCI pare del cat. *Ladurs*, també documentat a l'Acte de la Seu), TURGALIUM > *Trujillo*, i a la part més fragosa i conservadora del Migjorn valencià hi ha *Turballos* (qui sap si també TURGALIOS > *Trug/Truballos*).

D'altra banda del nominatiu TÛRIASO surt, amb imela, el nom de la important vila de *Torís*, vell centre no llunyà del curs del *Túria*; fins i tot es pot entreveure una duplicació dialectal pre-romana TURG-/TURJ-: per una banda *Targasona/Trujillo/Turballos/Ladurs*, per l'altra *Tarazona/Túria/Torís*. En algunes d'aquestes coses hi ha especulació atrevida, en poques hi ha considerable certitud, però en conjunt, ens fa entreveure alguns fets, que sumant-se a les inversemblances de l'altra teoria, obliguen a deixar-la com a base 25
nulla de la hipòtesi TART- 'roca'.

Tartàs és un NL, repetit i antic. Ja tenim un paratge així de nom antic a Cerdanya: car s'usa sense article: serres amunt de Palau, a la Baga de Cerdanya central, a *Tartàs* hi ha un «porxo» (nom que allà donen a velles pagesies despoblades), on tanquen el ramat a la tardorada (1959). Ara bé *Tartàs* és conegut com a nom d'una vila considerable de les Landes, 24 km. NE. de Dax, i n'hi ha alguns homònims separats a la ratlla basco-romànica: Bosc de *Tartàs* mun. Orabarre (entre Donapaleu i Bidaxe), *Le Tartàs* landa, mun. Mont, prop de Lagor. *Tartas* és el nom d'un escriptor basc famós, un clàssic de la Sule (autor del bàsic llibre *Orsa*, a. 1672): és natural que el nom li vingui d'un d'aquests llocs de la zona aquitana quasi 40
basca; i encara hi ha *Tartassà* mas mun. Gotañe arran de Maule, que ja s'esmenta amb nom igual el 1520, un *Col de Tartà* mun. de Larraun, i un *Tartoin* (escrit *Tartoeing* el 1674), tot en el dept. de Basses-Pyr. segons el *Dict. Top.* de PRaymond.

Doncs bé, és evident que tot això es podria entendre quasi com un collectiu plural en -ARES del suposat TART-, a la manera de *Linàs*, LINARES de LINUS. Però ja escama el fet que en cap d'aquests noms no es trobin dades en -ars, i al contrari *Tartassà* suggereix un derivat (-ARE o -ANE) d'un primitiu -ASSE. Potser hi ha una mica de tot; però sobretot això fóra al capdavant conciliable amb la base llatina TARTARIA: d'una banda no es pot descartar una síncope *Tart(e)ràs* seguida de dissimilació d'una *r* (aran. *acrò* < *aquerò* = *aquellò*, 45
cast. *cofrade* < *fradre*, *Frederic* > *Fedric/Fadrique* etc.); d'altra banda vista l'abundància dels NLL en ablatiu-locatiu pl. (tipus BALNEOLIS, GARRICIS, E. T. C. 1, 50, 63, 164, n. 12) es podria pensar en un TARTARIS a la manera SCALARIS abl. de SCALARIUM; o bé com en 60

tartrà (infra) seria un collectiu del TARTÉRUS del ll. vg. (amb Ë aviat sincopada).

En fi tampoc és inversemblant la idea que aquests noms aquitans es derivin d'una arrel eusquèrica i sense cap relació amb *tartera*, car el citat *Col de Tartà* coincideix amb un basc *tarta* que és «zarza» en suletí, i «jeune pousse» a Zaraitze (Azkue). I en conclusió tampoc per aquesta banda trobem agafador sòlid per a un TART- 'roca' pre-romà. ¿Ho seria el nom de St. Saturnin de *Tartaronne* en el Gavaldà, districte de Marvejols (ja *villa Tartarona* c. 1060, *Hist. de Lgd.* v, 492)? Però això pot tenir deu explicacions diverses (entre elles dependre de l'ètimon greco-llatí TARTAREIA).

15 I ja és cosa de concloure que res no hi ha en aquestes incursions a les palpentos, per avencs i bardisses, capaç de distreure'ns de la llum llatino-cristiana de TARTAREA PLAGA.

DERIV.: *Tarteral*: collectiu molt difós per tot l'alt Pallars i Ribag.: vessants amunt de Rialb de Noguera, raja la Font dels *Tarterals*, dins una partida d'aquest nom, plena de *tartera*, camí de Baürso i Braní, un altre a Sorri (1959); i a Estaon, en responien, a la meua descripció d'una *tartera*: *un tarteral* (1934). +*Tarterilla* (-ÍCULA) vivíssim de dalt a baix de la Vall de Boí per a la 'clapisa': «a la Canal de ~ hi ha *tarteriles*» Barruera, 1953; «coste massa puia per *tarteriça*, engaraparem pel cinglo» Boí, 1968; «no veu allí lluny, que fa una *tarterilèta?*» Taüll, 1953. *Tarterós*. *Tarterot* 30 (supra). *Atarterar* v. tr. «hacer montones de alg. c.» C. Pol, V. d'Aneu; Fabra encarregava a l'I. E. C. el 1947 d'afegir aquest verb tr. al seu dicc. amb la definició «apilotar (llenya, sacs etc.)». +*Destarterer-se* l'he sentit i usat des de jove, una mica per tots els Pirineus, en el sentit d'enderrocar-se, esllenegar-se en rocam dispers un pendent de muntanya: «fa de mal baixar-hi: tot allò s'està *destarterant*», «una canal perillosa: molt *destarterada*».

APÈNDIX. *Tartrà*: 'substància que en forma de crosta el most diposita en el fons i parets del cup o les botes', derivat del ll. vg. TARTÉRUS variant de TARTĀRUS id. (supra); pròpiament 'infern', per les propietats cremants i abrusadores d'aquesta substància. En català antic es troba repetidament *tàrtar*, que sembla forma mig-sàvia; provinent del clàssic TARTARUS, ja en la Lleuda de Cotlliure de 1249: «... Carga de salpetra, 1 sou, 1 dr. ---, carga de dàtils, 1 s., 1 dr., carga de *tàrtar* d'Urgel, 6 dr., meala; carga de curs de bous, 4 dr., meala; ---», també *carga de tàrtar* a la Lleuda de Tortosa, posterior dins el mateix segle (RLR iv, 250); el *DAG.* n'assenyala un altre de c. al S. xv, i *AlcM* dos, de 1388 i 1428. En fonts posteriors es troba *tartrà*, que deu ser un derivat del ll. vg. TARTERUS (supra), més aviat en -ARE que en -ANU: «*tartrà*: faex vini usta», *DTO.* 1647 (o sigui mares del vi recremades, socarrades).

I així segueix en Lacavalleria, Belvitges, Labèrnia i en la tarifa de 1704 (*AlcM*). Es troba ja d'antic en les fonts mossàrabs i magrebines: *tarhtar* i *tarraq* «fex», «fex olei», i *tarhtar* en l'anònim sevillà de c. 1100, *tár-*